

Out of Africa

 Af Peter Bakker 7. juni 2011 • I kategorien [Afrika](#), [Sproghistorie](#), [Udtale](#) •

Afspejler antallet af sproglyde i verdens sprog en afrikansk oprindelse?

I april 2011 udkom der en [artikel](#) i det velansete tidsskrift Science hvis indhold kunne fortolkes sådan at resultaterne bekræfter at mennesker og deres sprog kommer fra Afrika. Der er absolut ingen tvivl om at forfædre og formødre til alle nulevende mennesker nedstammer fra én bestemt kvinde og én bestemt mand som levede i Afrika for 80.000-100.000 år siden. Alle mennesker, om det så er afrikanere, indianere, aborigines eller europæere. Og i sidste ende også alle deres sprog. Men er der også bevis for det i de nuværende menneskelige sprog? Det påstår Atkinson. Men der er grund til skepsis.

[Quentin Atkinson](#) er evolutionspsykolog, og han har publiceret nogle udmærkede artikler om verdens sprog og deres udvikling og spredning. Blandt andet om rekonstruktion og klassificering af indoeuropæiske sprog. Og noget om datering af sprogænderinger. Udmærket arbejde. Men hans sidste artikel lever ikke helt op til forventningerne. Den er blevet citeret i mange aviser og ugeblade, selv om der er nogle alvorlige metodologiske fejl. Den er også blevet kritiseret i nogle lingvistiske fora.

Der er et utælleligt antal mulige sproglyd, og der er måske mellem 100 og 200 i alt som man finder et eller andet sted på jorden som rigtige sproglyd – fonemer. Nogle sproglyd, som /m/ og /a/ findes i næsten alle sprog, andre er så sjældne at de kun findes i ét sprog, såsom det tjekkiske <ř> der lyder som et rullet tungespids-/r/ og et /zh/ udtalt samtidig. Eller det danske bløde /d/, som også er ret sjældent.

Lyd som man kan frembringe med munden, er først rigtige fonemer, hvis ordet ændrer betydning hvis man ændrer udtalen. Et engelsk /p/ i begyndelsen af et ord og foran en vokal, får lidt pust efter sig, lige som man gør i dansk. Hvis man ikke puster i engelsk *put*, så forstår man det alligevel som /p/. Hvis man ikke puster i dansk, plejer danskere at høre /p/ som /b/, fordi /b/ ikke har sådan et pust (fx *pære* over for *bære*). Det er endnu klarere i indiske sprog, hvor man har ord som *phen* "søster" og *pen* "tal!", som i *romani*. I romani er /ph/ og /p/ to fonemer, i engelsk kun ét.

Og så er der stor mangfoldighed i antallet af fonemer i verdens sprog, som man kan se i denne oversigt:

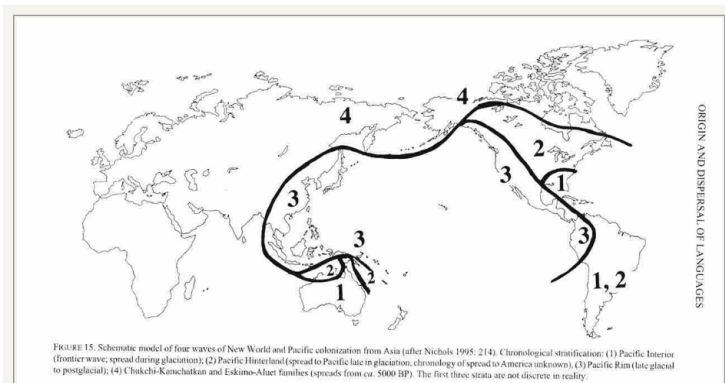
Antal *konsonanter*: fra 8 (rotokas, Papua og pirahã, Brasilien) til 117 (!xóõ (Khoisan, Botswana)

Antal *vokaler*: fra 1 (kabardisk, Kaukasus; kontroversiel) til 28 (kashmiri, Pakistan)

Antal *fonemer*: fra 11 eller 12 (rotokas og pirahã) til 141 (!xóõ)

Og ifølge Atkinson er det sådan at jo tættere man er på Afrika, jo flere fonemer er der i ens sprog. Som om vores forfædre har tabt nogle fonemer undervejs på deres rejse over jorden. Og det er et fascinerende resultat, da vi lingvister hidtil altid har antaget, at denne rejse fra Afrika fandt sted for længe siden. Sproglydene ændrer sig nemlig med hver generation, og ord går tabt og erstattes hele tiden af nye, i en sådan takt at man ikke kan påvise slægtskab mellem sprog (at de stammer fra det samme ursprog) efter 10.000 år. Det er vores grænse hvad angår ordforrådet. Og mennesker forlod Afrika for så længe siden, at hele ordforrådet i Adam og Evas sprog må være blevet recyclet mindst otte gange! Det sker hver 10.000 år, langsomt, men sikkert.

Man har også prøvet at finde ud hvilke strukturelle træk der er mest konservative, for at se om de kunne være bevaret længere end ord. [Johanna Nichols](#) er en lingvist der mente at man kunne gå dybere, mindst 30.000 år, måske 50.000 år. Baseret på hvordan nogle bestemte strukturelle træk er fordelt over jordens sprog, lavede hun et kort over menneskenes sidste fire migrationer.

Fra Johanna Nichols, J. The origin and dispersal of languages: Linguistic evidence, 1998

Kortet viser to gamle migrationer, som endte i både Australien og Amerika. Og derefter en tredje migration som fandt sted rundt langs Stillehavskysten. Og til sidst spredningen af eskimosprog som grønlandsk.

Nichols' kort blev tegnet inden genetisk information om menneskers migration fra Afrika og spredning over verden blev fundet. Det ligner faktisk utroligt meget et kort baseret på oplysninger om human genetisk, som blev publiceret fire år senere.

Seneste sprognyheder

19/3	Evolution i sprog: Dovenskab har ændret ord videnskab.dk
30/10	Hvem taler: Kan du høre forskel på menneske og maskine? www.dr.dk
6/3	Dansklærere: Tosprogede børn bliver sprogligt forsømt www.bt.dk
28/2	Flere og flere ordblinde fårter på universitetet - Magisterbladet magisterbladet.dk
22/2	Keeper eller målmand — hvilket ord er bedst? Dansk Sprognævn dsn.dk
28/3	Indigenous languages come from just one common ancestor, researchers say - ABC News (Australian Broadcasting Corporation) www.abc.net.au
27/3	UVic news - University of Victoria www.uvic.ca
26/3	New York Nonprofit Media: Native American nonprofit aims to boost community health by teaching Lakota language nynmedia.com
22/3	Teenage business owner aims to revitalize Blackfoot language globalnews.ca
19/3	Language revival preserving history www.smh.com.au

FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sproguseet.dk på et større kort

Mere i kategorien 'Afrika'

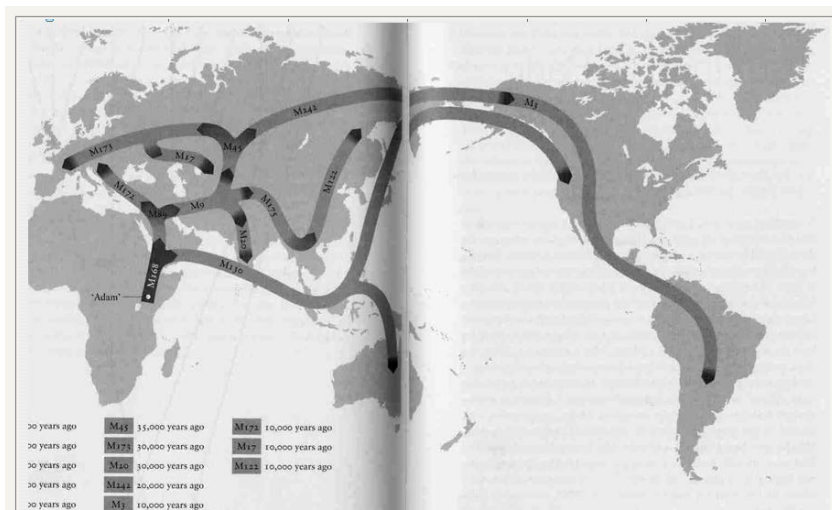
Sange fra skoven, mit tyveri og Yahya Hassan
 Sydsudan
 Koptisk sprog: Et egyptisk og kristent symbol
 Arabisk sprogpolitik

Mere i kategorien 'Sproghistorie'

Hvordan talte urmennesket? – Om sprogevolution
 Standardisering af kurdiske
 Runinskrifter som inte betyder någonting
 Om gutniska och gotländska

Mere i kategorien 'Udtale'

Sønderjyder og københavnere kender naboen på sproget
 Ældre mennesker sjusker med sproget
 Islændinges udtale af dansk

Fra Spencer Wells: The Journey of Man: A Genetic Odyssey, 2002

Men hvorfor stemmer det som Atkinson siger så ikke? For at svare på det, må vi sige noget mere om hvordan verdens sprog er fordelt. For det første tales de fleste af verdens sprog af færre end 5.000 (fem tusind!) mennesker. For det andet findes verdens største sprog (med flest talere) næsten udelukkede i tre områder: Europa, Asien og Afrika. For det tredje tales langt de fleste sprog omkring ækvator, hvor også den biologiske diversitet er størst: der er mange arter, men der er ikke mange individer af hver art.

Nogle af Atkinsons observationer kunne være afhængige af disse kendsgerninger. Man kan forvente flere og mindre sprog i troperne – og mindre sprog har flere fonemer!

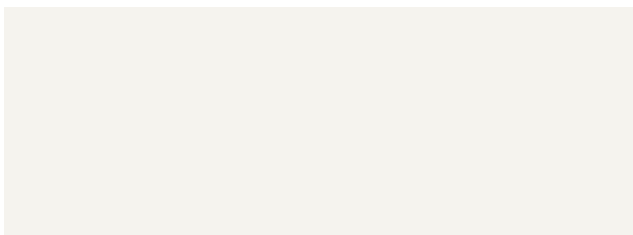
Atkinson tog tre dataset fra det fantastiske [World Atlas of Linguistic Structures](#). Han brugte data om antal vokaler, antal konsonanter og toner. Men det er et meget snævert udvalg, og det favoriserer vokaler. Tone finder man næsten udelukkede på vokaler. Desuden har WALS sorteret disse data i nogle grupper: 2-4 vokaler, 5-6 vokaler og 7-14. Det betyder at et sprog med 7 vokaler vejer lige så tungt som et med 14 – og det er trods alt en stor forskel! Disse oplysninger er simpelthen ikke præcise nok. Men med disse resultater hævder Atkinson at de fleste fonemer findes i Afrika, derefter i Eurasien, Sydøstasien, Nordamerika, Sydamerika og de færrreste i New Guinea og Australien – som skulle afspejle det genetiske Out of Africa-mønster.

Men hvordan kunne man have talt fonemerne på en bedre måde? For eksempel vokalerne. WALS har talt vokalfonemer ud fra hvor i munden de produceres (artikulationssted) og hvordan man holder læberne imens. Men man kan modificere disse vokaler på mange flere måder. En af dem er tone – og det tog Atkinson i betragtning. Men der er også glottalisering, som man på dansk kalder 'stød', for eksempel *viser* som verbum og *viser* som navneord, som er betydningsadskillende: ordene skrives ens, men de lyder ikke ens. Eller med vokallængde, for eksempel den første vokal i *hville* versus *ville* (man skal ikke lade sig vildlede af skrivemåden!) i dansk, eller den sidste vokallyd i *nissefar*, *smittetare*, *kinafarerere* – her hører man tre forskellige vokallængder men også en toneforskelle. Vokaler kan også være 'andede', som om man hvisker dem og ikke bruger stemmelæberne (findes ikke i dansk, men det findes fx i [Dinka](#)). Derudover kan vokaler være nasale, som i fransk eller portugisisk. Eller der kan være diftonger – kombinationer af to vokaler. Hvorfor kun tage sådan et begrænset antal fonemgrupper, og så kun tone, og ikke de yderlige modificering af basis-fonemer?

[Michael Cysouw](#) har lavet beregninger der tager alle fonemer og deres modificeringer i betragtning, og han har fundet ud at nordamerikanske sprog faktisk har flest fonemer – selvom de er bosat i den sidste verdensdel som blev befolket. Hele Atkinsons hypotese falder til jorden. Der er ingen overensstemmelser med fakta.

Men der er flere problemer. Der er nemlig for nogle år siden påvist en sammenhæng mellem antal fonemer i et sprog og antal af mennesker der taler sproget (Hay & Bauer 2006). Jo flere mennesker der taler et sprog, jo færre fonemer der er i sproget. Og det er vel egentlig logisk: hvis der er mange der taler et sprog, så er der nok mange der har lært sproget som andetsprog, og så dropper man vel på et tidspunkt de usædvanlige fonemer. Og hvor tales de mindste sprog (dem med færrest talere)? I Sydamerika, Australien, Stillehavet. Men også dele af Afrika. Den sammenhæng som Atkinson har fundet, kunne afhænge af det antal mennesker der taler de pågældende sprog.

Når vi taler om sproglyd, kan vi her til sidst nævne tre andre sammenhænge mellem sproglyd og samfund. Dels er der en sammenhæng mellem klimaet og sprog der ikke tillader konsonantklynger: i tropiske egne er der færre konsonantklynger. Men der er også en anden sammenhæng: hvis forældre holder deres spædbørn tæt på kroppen, er der færre konsonantklynger i deres sprog. Det passer som helhed, men også inden for enkelte sprogfamilier. Denne sammenhæng er faktisk stærkere end sammenhængen med klimaet (Ember & Ember 1999). Og til sidst: folk der taler sprog med mange vokaler og bløde, såkaldt sonore konsonanter, de boller mere (Ember & Ember 2007). I hvert fald har man vist at de både har mere sex før og uden for ægteskabet.

Er det forkert at splitte sammensatte ord?

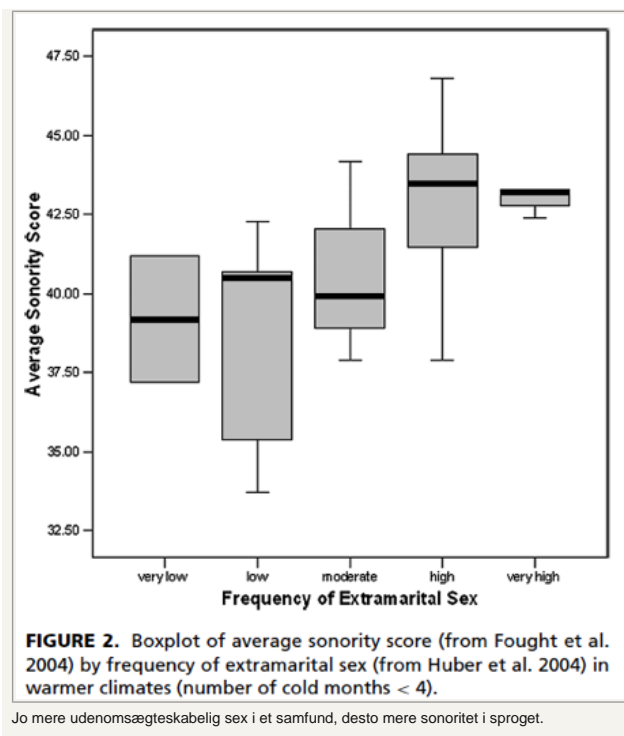
Nye kommentarer

- Maj-Britt Kent Hansen til 1
- Ruben Schachtenhaufen til Er det forkert at splitte sammensatte ord?
- Niels Larsen-Ledet til Er det forkert at splitte sammensatte ord?
- william fich til Jødiske efternavne
- Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt
- Jens Michael Kofod-Hansen til Nytårsfortsæt
- Herluf Hansen til Ded borrijnholmska måled
- Arturo til Hebraisk: Et genoplivet sprog eller et nyt sprog?
- Yunus til Two Turkish Loanwords in Swedish
- Sonstige til Den Danske Ordbog på nettet

Artikler om

aktuelle sprog Alfabeter Anmeldelser arabisk
 Biblen bogstaver børn Danmark **Dansk** Dialekter
 engelsk esperanto Formidling fransk identitet
 konsonanter Medier modersmål Musik Navne norsk **Ord**
 ordbøger ordforråd oversættelse Plansprog religion
 romanske sprog russisk Sjov skriftsprog sprogdød Sproggeografi
 sprogkort Sprogpolitik sprogteknologi
 svensk truede sprog tv tyrkisk tysk Udtale
 Underholdning video vokaler

Arkiv	Resources
juli 2018	Ethnologue: Languages of the World
juni 2018	Forvo – All the Words in the World. Pronounced.
maj 2018	LL-Map: Language and Location
april 2018	Minority Rights Group
marts 2018	Omniglot. Writing Systems and Languages of the World
februar 2018	UNESCO Atlas of the World's Languages in Danger
januar 2015	World Atlas of Linguistic Structures (WALS)
december 2014	
november 2014	
maj 2014	
marts 2014	
februar 2014	
oktober 2013	
august 2013	Bogstavlyd
marts 2013	Dansk sprognævn
januar 2013	Den danske ordbog
december 2012	Dialekt.dk
november 2012	dk.kultur.sprog
oktober 2012	Korpus.dk
september 2012	Nye ord i dansk på nettet (NOID)
juli 2012	Ordbog over det danske sprog
juni 2012	Ordned. Dansk sprog i ordbøger og korpus
maj 2012	Sproget.dk
april 2012	Svenska Akademien
marts 2012	Ø (Schwa.dk)
februar 2012	
januar 2012	
december 2011	
november 2011	
oktober 2011	
september 2011	
august 2011	
juli 2011	

Atkinson, Q. D. 2011. Phonemic diversity supports a serial founder effect model of language expansion from Africa. *Science* 332:346-349.

Ember, Melvin & Carol R. Ember. 1999. Cross-Language Predictors of Consonant-Vowel Syllables. *American Anthropologist*, New Series, Vol. 101, No. 4. (Dec., 1999), pp. 730-742.

Ember, Carol R. & Melvin Ember. 2007. Climate, Econiche, and Sexuality: Influences on Sonority in Language. *American Anthropologist* 109: 180–185.

Hay, J. & Bauer, L. 2006: Phoneme inventory size and population size. in: *Language* 83, no. 2): 388-400.

*Peter Bakker, lektor
Inst f Lingvistik, Aarhus Universitet*

Læs også:

1. [Klinton og mutsun](#) Lt. Worf, en tam klingon fra Star Trek. Her ved årsskiftet indledte DR HD en kavalkade med 10 af de 11 Star Trek-spillefilm. De bliver vist lørdage kl 20.50. Foreløbig...
2. [Ordmaleren Tolkien](#) Man kenuva fána kirya métima hrestallo kira i fairi néke ringa súmaryasse ve maiwi yaimië? Hvem skal se et hvidt skib forlade den sidste strand, de blege ånder i dets...
3. [Slarvig danska?](#) När skandinaver samtalar kan de använda sitt eget modersmål: Om en svensk ställer en fråga till en dansk på svenska, så kan den i sin tur svara på danska. Det...
4. [Er oversættelse mulig?](#) Nogle subjektive betragtninger om forskelle mellem dansk og bantusprog Omkring 500 bantusprog tales i det meste af den sydlige halvdel af Afrika. Sammen med jorddyrkning og jernteknologi er denne sprogfamilje...

Tagget med: Afrika, fonemer, konsonanter, Musik, Sproghistorie, toner, vokaler, WALIS

2 kommentarer

Peter Bakker

31. juli 2011 • 22:21

Der er nu en del diskussion om Atkinsons resultater og påstande, og der er en som er meget påfaldende. Mens Atkinson troede at visse statistiske korrelationer, nemlig mellem nogle lydige aspekter af sprog og disses afstand fra Afrika, ville vise at nuværende sprog, lige som mennesker, er opstået i Afrika, har Sean Roberts nu brugt de samme statistiske teknikker og fundet en hel del korrelationer mellem sproglig diversitet og transport på en global skala – alt sammen meget signifikant statistisk. For eksempel er der flere trafikulykker i områder med stor sproglig diversitet. Og hvis man så følger Atkinsons tankegang i den ovennævnte artikel, så skulle verdens sproglig diversitet have spredt sig fra et sted i det Indiske ocean. Se her:

<http://www.replicatedtypo.com/uncategorized/linguistic-diversity-and-traffic-accidents/3762/>

Svar

juni 2011
maj 2011
april 2011
marts 2011
februar 2011
januar 2011
december 2010
november 2010
oktober 2010
september 2010
juni 2010
maj 2010
april 2010
marts 2010
februar 2010
januar 2010
december 2009
november 2009
oktober 2009
september 2009
august 2009
juli 2009
juni 2009
maj 2009
april 2009
marts 2009

Ole Stig Andersen

5. august 2011 • 09:48

Det er jo ret morsomme eksempler du giver til sidst i artiklen, Peter, på sære sammenhænge mellem sprog og klima og sprog og sex og sprog og børneopdragelse.

Det syntes de ogsåovre på Replicated Typo hvor de har kigget nærmere på nogle af disse undersøgelser:

<http://www.replicatedtypo.com/uncategorized/sonority-and-sex-why-smaller-communities-are-louder/3794/>

Svar

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.